

Спорттық бағдарлау

Бағдарлау - (франц. orientation — шығысқа қарай бағыттау, лат. oriens — шығыс сөзінен алынған) бақылаушының өзі тұрған жерін айналасына, көкжиек тұстарына және жер бедері элементтерінің кейбір өзгешеліктеріне қарап анықтауы. Бағдарлау компас немесе карта көмегімен, аэрофото-түсірім мен жергілікті белгілерге, Күнге, Айға, жұлдыздарға қарап, сондай-ақ жарық, радио және дыбыс толқындары бойынша да жүргізіледі.

Бағдарлау спорты XIX ғасырдың соңында пайда болған. Оның жүгіріп келе жатып бағдарлау, шаңғымен келе жатып бағдарлау, т.б. түрлері бар. Бағдарлау спортының халықар. федерациясы (IOF) 1961 жылы құрылған. Оған 40 мемлекет мүше. Дүниежүзілік (1966 жылдан) және еуропалық (1962 жылдан) чемпионаттар өткізіліп тұрады.

Қазақстанда Бағдарлау спортынан тұңғыш жарыс 1963 жылы ұйымдастырылды. Республика бойынша қысқы және жазғы чемпионаттар өткізіліп тұрады.

Бағдарлау спорты - бұл бақылау нүктелерінен тұратын белгілі бір бағытта қашықтыққа өту үшін қатысушы карта мен компасты қолдануы керек спорт. Көбінесе қашықтық 5 км-ден 15 км-ге дейін созылады. Нәтиже қашықтықты аяқтауға кететін уақытпен (айыппұл уақытының кейбір жағдайларында) немесе жиналған ұпай санымен анықталады. Қазіргі заманғы бағдарлау 1918 жылы, Стокгольм әуесқой спорт қауымдастығының президенті майор Эрнст Киландер өзінің әскери тәжірибесіне сүйене отырып, орманды жаңа спорт түріне пайдалану туралы шешім қабылдаған кезде дүниеге келді. Майор кросс жарыстарына қатысты, онда жүгірушілер тек жүгіріп қана қоймай, сонымен қатар карта мен компастың көмегімен өз маршруттарын тауып, таңдау керек болды. Бағдарлаудың алуан түрі - спорттық бағытты іздеу (PSA), сонымен қатар «түлкі аулау» деп аталады - радио спорттың спорттық пәндер тобы. Спорттық бағытты анықтау дегеніміз - 6 жастан 90 жасқа дейінгі (жас тобы бойынша) спортшылар арасындағы жарыс, олар облыстың картасын (әдетте 1: 15000 масштабты қолдана отырып), компас және бағыттаушы антеннамен жабдықталған арнайы радио (бағытты табу, табу керек). «Фокс» радио таратқыштары) әуесқой радио жиілік диапазонында 3,5 немесе 144 МГц жұмыс істейді және орманда, қатаң жерлерде орналасқан. Байқаудың мақсаты - «түлкілердің» ең аз санын табу (әдетте бес). PSA бойынша жарыстарға қатысу физикалық, техникалық, тактикалық және психикалық дайындықты қажет етеді. Бағдарлау түрлері:

1. Берілген бағыттағы бағдар. Қашықтық белгіленген тәртіппен өтеді, яғни қатысушы карта басталған кезде алады. Картада өту кезеңін көрсететін

сызықпен қосылған бастау, аяқтау және басқару нүктелері көрсетілген. Жеңімпаз ең аз жол жүру уақыты бойынша анықталады.

2. Спорттық лабиринттегі жарыстар (ультра-спринт). Бұл жарыстар жасанды кедергілермен жабдықталған шағын ауданда өткізіледі.

Қашықтықтың ұзындығы 100-500 м, лабиринт карталарында әдетте масштаб 1: 100 болады

3. Таңдау бойынша бағдарлау. Қашықтық кездейсоқ түрде жүреді.

Бастаудан бұрын қатысушыларға басталу және аяқталу орындары, сондай-ақ өткізу пункттері көрсетілген карта беріледі. Осындай жарыстарды өткізудің үш нұсқасы бар: - басынан аяғына дейінгі қашықтықты ең аз уақыт ішінде талап етілетін КП / нүктелер санымен өту; - тағайындалған бақылау уақыты үшін ең көп балл / СК жиынтығы; - бақылау нүктелеріне күрделілік пен ауқымға байланысты тағайындалады және бақылау уақытынан асып кеткені үшін айыппұл, әдетте, бақылау уақытынан асқан әрбір минут үшін нәтижеден бір ұпай алынады.

4. Белгіленген жолға бағыттау.

Қатысушыларға бастапқы карта беріледі. Белгіленген маршрут бойынша қатысушы картаға (ине немесе арнайы компостпен) жол бойында кездесетін басқару пункттерінің орналасқан жерін енгізеді. Мәреге жеткенде төрешілер бақылау-өткізу пунктінің орналасқан жерін анықтаудың дұрыстығын тексереді және қатысушының қателігіне байланысты айыппұл төлейді.

Критерийлер бойынша сайыстар бар:

- уақыт бойынша: күндіз-түні; - спортшылардың өзара әрекеті туралы: жеке, эстафета, топ; - бастаманы ұйымдастыру әдісі бойынша: жеке, гандикап, жалпы; - нәтижелер жиынтығының сипаты бойынша: жеке, жеке команда, команда; - жарыстың нәтижесін анықтау әдісі бойынша: бір, көп, біліктілік.